

CO NÁM POSKYTUJE LES

**aneb multifunkční úloha
našich lesů**

Lesy jsou jednou ze základních složek životního prostředí. Kromě toho, že při správné péči trvale poskytují dřevo, ovlivňují a zlepšují podnebí, vodní a půdní poměry, vytvářejí přirozené prostředí pro mnohé druhy rostlin a živočichů a jejich společenstev, utvářejí krajinu a uchovávají přírodní krásy, jsou zdrojem poznání, zdraví a relaxace obyvatelstva.

V současné době vlastní téměř polovinu všech lesů v České republice (46 %) města, obce, lesní družstva obcí, soukromí majitelé a církve, druhá polovina patří státu. S rozvojem společnosti význam lesů neklesá, ale naopak stoupá. Společnost stupňuje své požadavky i na vlastníky nestátních lesů, ale zatím nedokáže přínosy, které jí plynou z řádně obhospodařovaných lesů spravedlivě ocenit. Navíc si často neuvědomuje, že každý les někomu patří, podobně jako pole či zahrada, a že pěstování lesů je mezigenerační záležitostí. Sázíme lesy pro naše potomky a sklízíme to, co pro nás zasadili naši předkové. Než vyroste ze semínka dospělý jedinec, uplyne sto let. Pojdme si tedy o tom něco blíže povědět.

Procházka stoletím českými lesy

Průvodcem nám bude lípa, kterou Češi považují za svůj národní strom od roku 1848, kdy byla na Všeslovanském sjezdu v Praze oficiálně prohlášena za strom Slovanů. Naše lípa vyklíčila ze svého oříšku (plodu lípy) na jaře roku 1918 a letos se dožívá, stejně jako naše republika, kulatého výročí 100 let. Semeno vyklíčilo na čerstvě vlhké, humózní a propustné půdě, proto mladý semenáček dobře prospíval. Vyhovoval mu i mírný zástín okolního smíšeného po-

rostu, proto během následujících sta let vyrostl do mohutného stromu, který kromě stínu a blahodárnému vlivu na půdu, klima i vzdušnou vlhkost poskytoval každoročně v době květu spoustu nektaru včelám i dalšímu hmyzu a lidem léčivý lipový květ. Nyní na prahu zralého věku může být zdrojem měkkého, ale kvalitního dřeva, oblíbeného především řezbáři, ale i včelaři a truhláři.

Co naše lípa pamatuje?

1918 – vznik Československé republiky, rostoucí tlak na těžbu dřeva po 1. světové válce, je přijímán zákon o preventivní ochraně lesů, pokračuje největší kalamita v českých lesích způsobená bekyní mniškou (1917–1927, 17 mil. m³ dříví), organizace a posílání lesní dohlédací služby zavedené v českých zemích již po r. 1784 zůstává zatím beze změny

1919–1937 – první pozemková reforma, snižování výměry velkých lesních majetků, převod pozemků do veřejné držby

1928 – Československo slaví 10. výročí vzniku republiky, koná se monumentální Výstava soudobé kultury v Brně, rozšiřuje se povinnost hospodařit podle lesního hospodářského plánu na všechny majitele lesů s výměrou nad 50 ha, instituce lesní dohlédací služby jsou zařazeny jako oddělení politických úřadů. Velká větrná kalamita v r. 1929 (4 mil. m³ dříví) a sněhová kalamita v r. 1930 (7,5 m³ dříví) umocňují nástup světové hospodářské krize, zhroutil trh se dřívím, omezení těžby nad 50 % zákonem povolené, regulace trhu se dřívím a podpora vývozu až do r. 1936, útlum pěstební péče o les a zpomalení reprodukce dřeva

1938 – vstupuje v platnost Mnichovská dohoda, vznik Protektorátu Čechy a Morava, počátek 2. světové války, zvýšení těžeb v lesích. V letech 1940–41 vydáno vládní nařízení o uchování a vypěstování dědičně hodnotného dorostu smrkového v lese a nařízení o omezení holosečí, v r. 1942 vydáno vládní nařízení o zalesňování plně nevydosových pozemků, po vzoru Německa zřízení lesních dohlédacích úřadů (po válce byly zrušeny a jako lesní referáty začleněny do okresních národních výborů)

1948 – únorový převrat poznamenal naše dějiny na dlouhých 40 let. Soukromé, obecní a církevní lesy převádí vládnoucí garnitura na stát

1958 – vrcholící éra združstevňování, většina lesů je již zestátněna, je vydán nový lesní zákon (1960), který odstraňuje právní dualismus (na území ČR platil do té doby Rakouský lesní zákon z roku 1852, na Slovensku Uherský lesní zákon)

1918

1928

1938

1948

1958

1978 – normalizace vrcholů, 96 % lesů je ve státních rukách, většina těžebních prací se provádí motorovými pilami, je vydán nový zákon o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství. V období 1978-85 kulminují škody způsobené imisemi v Krušných horách a v Jizerských horách

1968 – období Pražského jara a následné normalizace, v lesích se zvyšuje podíl mechanizovaných prací

1998 – podíl nestátních lesních majetků dosahuje 40 % výměry našich lesů, v lesích se významně zvyšuje podíl melioračních dřevin

1989 – probíhá tzv. sametová revoluce, návrat demokracie a soukromého vlastnictví, postupně je obcím i soukromým osobám navrácen jejich historický lesní majetek, začíná éra komplexního zpracování dříví pomocí strojů (harvestory) a transformace lesního hospodářství, v roce 1990 dochází ke vzniku dvojkolejnosti státní správy lesů (Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí), v r. 1995 je přijat nový lesní zákon, jsou zaznamenány první projevy chřadnutí smrku na severní Moravě

2018 – podíl nestátního lesa se zvyšuje díky vydání církevních lesů na 46 % našich lesů (vypořádání nároků umožněno až díky zákonu přijatému v r. 2012), naplno se projevují důsledky klimatických změn (nedostatek srážek, zvýšená průměrná teplota, větrné kalamity ve střední Evropě), hrozba mimořádné kůrovcové kalamity

2007 – lesy se vzpamatovávají po větrné kalamitě Kyrill, největší od r. 1870 (10 mil. m³ dříví), celosvětová ekonomická krize, rostoucí tlak veřejnosti na poskytování ekosystémových služeb (turistika, jízda na kole, houbaření, odpočinek v lese) i ekologických organizací na způsoby pěstování lesa

1968

1978

1989

1998

2007

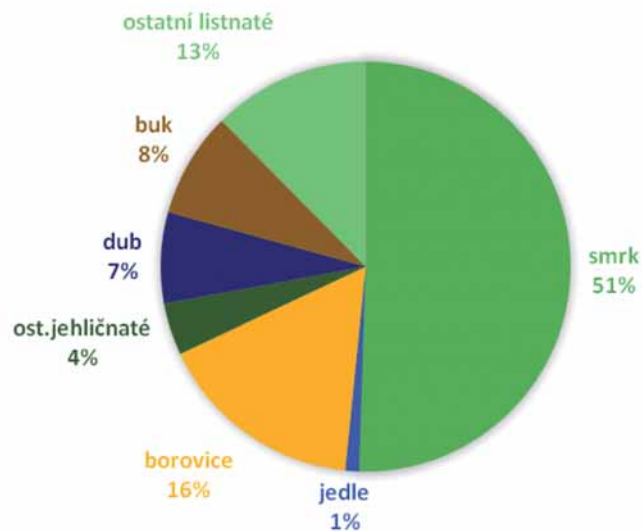
2018

Zastoupení dřevin v našich lesích

V porovnání s ostatními středoevropskými zeměmi má Česká republika jednu z nejvyšších lesnatostí. V současné době je pokryto lesy více než 34 % rozlohy našeho státu a výměra lesů se dále zvyšuje, ať už umělým zalesněním, nebo přirozeným nálezem dřevin na plochách méně využívaných nebo nevhodných pro zemědělské využití. Ročně takto přibývá zhruba 2000 ha nových lesů. Nyní je v České republice 2670 tis. ha lesů, od lužních poloh až po horské lesy.

V posledních desetiletích roste podíl listnatých dřevin, o kterých se při současném stupni poznání předpokládá, že snáze zvládnou změny související s oteplováním klimatu. Přestože jde o prognózy a odhady budoucího vývoje, musí majitelé lesů a jejich lesní hospodáři najít takové způsoby hospodaření, které obstojí, i když se tyto prognózy nenaplní, nebo jejich dopady budou ještě dramatictější než dnešní odhady. Cílem je les druhově pestřejší, více rozrůzněný a odolnější než lesy současné, přitom však s trvale udržitelnou a nesnižující se produkcí dřevní hmoty. Myslíte si, že změny neprobíhají dostatečně rychle? To je pouhé zdání. S ohledem na stoletý ži-

vot stromu představuje pokles smrku z 54,1 % v roce 2000 na 50,5 % v roce 2016 a zvýšení zastoupení jedle nebo buku o 4 % výraznou změnu ve složení našich lesů. A stojí za ní velké množství práce a nákladů.

Při správné péči je les trvalým zdrojem dřeva

Dřevo je lidmi využíváno od pradávna. Bylo zdrojem tepla už v dobách prehistorických a jedním z prvních materiálů, které se člověk naučil využívat. Bylo nepostradatelné při zpracování kovů a výrobě skla, a stejně jako dnes se bez něj lidé neobešli při stavbě domů a výrobě nábytku. V dnešní době, kdy lidstvo dramatickým způsobem čerpá omezené neobnovitelné zdroje surovin, jež mu naše planeta poskytuje, je dřevo při správné péči o les prakticky jedinou trvale obnovitelnou surovinou.

Během minulých desetiletích zaplavily svět plastové výrobky. Mají nespornou řadu výhod, jsou levné, snadno opracovatelné, mnohdy i trvanlivé a v některých případech i obtížně nahraditelné. Zajímá vás, proč se tedy těší trvalému zájmu spotřebitelů dřevěné výrobky? Ve dřevu je totiž ukryta energie, kterou předává slunce stromům pro jejich růst, ale i energie několika generací lesníků, kteří o les pečovali. Návratem k dřevěným výrobkům se vlastně „vrácíme ke svým kořenům“, k našim předkům, kteří les založili.

Dřevo nás ohromuje svou jedinečností, variabilitou, kresbou a vlastnostmi, které se liší dřevinu od dřeviny. Můžeme si vybrat z celé škály, od měkké a snadno opracovatelné vrby či lípy až po tvrdý dub, zimostráz či habr, kterým se dříve napodoboval eben a kromě hoblíků, palic a šroubů se dnes využívá např. i pro výrobu hudebních nástrojů. Velmi ceněné je tvrdé a pevné ořechové dřevo, které se odedávna používalo k dýhování a vykládání (intarzie) a vyrábí se z něho také pažby loveckých pušek. Je libo dřevo pružné? Např. akát je nejen pružný a houževnatý, ale zároveň i velmi tvrdý a vhodný na výrobu herních prvků pro dětská hřiště. Už ve středověku používali naši předkové na své luky dřevo z tisu a na oštěpy dřevo z jasanu. Smrkové dřevo nemá prakticky žádnou náhradu ve stavebnictví při výrobě dnes tolik žádaných dřevěných domů, stožárů, mostních a střešních konstrukcí. Má široké využití při výrobě papíru a nejkvalitnější smrkové „kousky“ pak i při výrobě rezonančních desek, které tvoří srdce klavírů a pianin. Dřevo některých dřevin je doslova věčné, což dokazují např. dubové piloty Karlova mostu v Praze. A tak bychom mohli pokračovat téměř do nekonečna.

Ekosystémové služby (funkce) lesa

Po staletí byly lesy využívány zejména jako zdroj dřeva. Prakticky až do raného středověku byla lesnatost krajiny výrazně vyšší než dnes (více než 70 % plochy území státu pokrývaly lesy), a tak produkce dřevní hmoty byla pro potřeby tehdejšího obyvatelstva dostačující. S rozvojem počtu obyvatel v českých zemích a postupným odlesňováním krajiny ve prospěch zemědělství zdrojů dřeva ubývalo a naopak rostla jeho potřeba. Projevovalo se to nedostatkem dřeva pro vytápění domácností a pro řemesla, ale i poškozováním a zhoršováním stavu lesů. Pomineme-li první úpravy vztahu člověka k lesům z doby Velkomoravské říše, pak významným mezníkem ve vztahu člověka k lesům byl první lesní řád z roku 1379, vydaný krátce po smrti Karla IV. Stále se zhoršující stav našich lesů v průběhu dalších staletí spojený s růstem počtu obyvatel a rozvojem řemesel přiměl pak Marii Terezii k vydání lesních řádů (1754) na jejich ochranu. Lesní hospodářství 19. a zejména 20. století pak již bylo řízeno požadavky společnosti na trvalou produkci dřeva, vytvářely se postupy a zásady hospodářského plánování. I díky pokrokovým výnosům a nařízením panovníků v českých zemích a prvorepublikovému zákonodárství nedošla situace v odlesňování naší krajiny nikdy tak daleko jako např. v Anglii nebo v Holandsku, kde vlivem stálého tlaku na lesy ze strany zemědělců a průmyslu zůstalo zalesněno pouze 1 % plochy území. Obrovské úsilí si

pak vyžádal návrat lesa alespoň na jednu desetinu výměry těchto států. Zásoba dříví na jednom hektaru lesa je v ČR v současné době 266 m^3 dříví, z ročního přírůstu kolem 8 m^3 se vytěží jen $6,59 \text{ m}^3$, zásoba dříví v našich lesích se tedy postupně zvyšuje.

Ve druhé polovině 20. století začaly nabývat na významu i jiné benefity lesa, označované tehdy jako ostatní funkce lesa. Jednalo se o funkce půdoochranné, vodohospodářské, klimatické, ochrany ovzduší či zdravotní a rekreační. V tehdejšímu pohledu plnily lesy tyto funkce takřikajíc samovolně vedle své hlavní funkce, kterou byla produkce dřeva, a stejně samozřejmě tyto služby společnost bezplatně využívala. Do popředí se dostávalo vše, co souvisí s využíváním lesů k rekreaci a aktivnímu odpočinku. Tyto služby však nejsou zadarmo, pro jejich zajištění je třeba i ze strany vlastníků lesů a jejich správců mnohé udělat. V řadě případů jsou tyto služby možné jen díky tomu, že vlastník lesa byl ve své činnosti nějak omezen a musel třeba i snížit očekávaný výnos z lesa. Typickým případem je ztráta na výnosu z důvodů ochrany přírody, ale také opravy cest v oblasti s vysokou návštěvností lidí nebo nutnost provádět práce v lese jen mimo turistickou sezónu, opravy poničených oplocenek a vylepšování mladých kultur po skončení houbařské sezóny.

Možná si to mnozí z nás ani neuvědomují, ale hospodaření v lesích pomáhá udržovat kulturní krajinu. Pokud by se v lesích přestalo hospodařit a lesy by byly ponechávány svému osudu, znamenalo by to pro návštěvníky lesa již po několika letech obtížný přístup do lesních porostů, padlé stromy přes cyklostezky, omezení sběru hub či dalších lesních plodin, ale třeba i zhoršení hydrických funkcí lesa (zadržování vody v krajině). Snaha vytvářet ve středoevropských kulturních lesích „divočinu“ po vzoru národních parků Spojených států amerických či Kanady, kde se nachází rozsáhlá neobydlená území, je možná romantická, ale poněkud nebezpečná. Hospodaření v lesích je v naší více než tisíc let osídlené krajině zavedený a vyzkoušený model soužití člověka a přírody a díky němu jsou lesy místem, kam se všichni rádi vracíme.

Klimatický význam lesů

Fakt, že lesní komplexy příznivě ovlivňují klima nejen v daném místě, ale i z globálního celosvětového pohledu, vyrovnávají svým působením teplotní rozdíly v krajině, produkují kyslík a čistí vzduch, je obecně znám. Jak to ale lesy dělají? Za vším stojí fotosyntéza a transpirace vody asimilačními orgány rostlin, tedy listy a jehlicemi. Fotosyntéza je proces probíhající v zelených částech rostlin, kde za spolupůsobení sluneční energie dochází k tvorbě celulózy, která je základní součástí dřeva stromů. Rostliny tímto procesem mají navíc schopnost za denního světla přijímat CO_2 a uvolňovat díky probíhající fotosyntéze do ovzduší kyslík.

Jeden hektar lesa vyčistí transpirací 5000 m³ vody a převede do vodní páry (klimatizace) 3500 MWh sluneční energie. Jeden hektar lesa vytvoří až 10 tun kyslíku za rok.

Schopnost čistit ovzduší je dána ohromnou plochou listů nebo jehlic na stromech, na nichž se zachycují nečistoty obsažené ve vzduchu, které jsou následně smývány při dešti na zem.

Jeden hektar lesa je schopen během roku zachytit 20–60 tun prachových částic.

Snad nejdůležitějším pro klima krajiny i celé planety je schopnost rostlin získávat pro své biochemické pochody vodu z půdy či okolí, rozvádět ji po celém organismu a průduchy v listech či jehlicích ji uvolňovat do ovzduší. Je-li vzrostlý strom dostatečně zásoben vodou, odpaří takto až 100 litrů vody za den. Jak je z fyziky známo, na výpar jednoho litru vody

je potřeba asi 0,7 kWh energie (hodnota skupenského výparného tepla vody). Pokud tedy odpaří strom uvedených 100 litrů vody, spotřebuje na to 70 kWh sluneční energie, která je v tomto případě vázána ve vodní páře. Toto teplo se uvolňuje zpět až při kondenzaci vodní páry na vodu, zpravidla během noci. To umožňuje snižování vysokých teplot během horkých letních dnů a zase naopak nižší pokles teplot během noci. Strom vlastně během letních dnů ve dne chladí své okolí a v noci je ohřívá, a to výkonem zhruba 7 kW.

Rozdíl teplot korun lesních porostů a např. zastavěných ploch ve městě, může v letních měsících dosahovat 20–25 °C. Povrch korun stromů má v horkém letním dnu 28 °C, ale beton chodníku nebo střešní krytina na domě jsou ve stejný den rozpáleny až na 50 °C i více.

I povrch půdy pod kulturně pěstovanými plodinami (obilí, kukuřice, řepka) je výrazně teplejší než povrch korun v lesem pokryté krajině. Cestou ke snížení dopadů klimatických změn je tedy zvýšení podílu lesů, zejména v tropických oblastech, kde je odlesňování současným velkým problémem. Zvýšení lesnatosti má význam ale i v naší republice, především v méně lesnatých oblastech a ve městech, kde stromová zeleň zásadně přispívá ke snížení teplotních extrémů.

Ukládání CO₂

Pokud strom roste, absorbuje za denního světla více CO₂, než v noci vyloučí. U dospělého stromu dosáhne absorpce a vylučování CO₂ vyrovnané úrovně. Jak strom stárne, uvolňuje větší množství CO₂ než je fotosyntézou absorbováno. Když se strom úplně rozpadne, téměř veškerý uhlík, který se ve stromu nashromáždil, se vrátí do atmosféry. Některé výzkumy ukazují, že čím rychleji les roste, tím více CO₂ absorbuje. Čistě z klimatického hlediska je lepší lesy pěstovat a jejich dřevo využívat než ponechávat stromy na dožití (mrtvé dřevo). Stromy, které byly pokáceny, obsahují velké množství uhlíku, který může být dlouhodobě skladován v dřevěných výrobcích. 1 m³ dřeva obsahuje uhlík z přibližně 1 tuny CO₂, což odpovídá emisi, která vznikne spalováním 430 l benzínu.

Za dobu 20 let dokáže jeden buk nashromáždit 0,056 tun uhlíku a 0,0205 tun CO₂, za 70 let 0,69 t uhlíku a 2,48 t CO₂ za 100 let až 1,66 t uhlíku a 6,08 t CO₂.

Půdoochranný význam lesů

Tato funkce lesa má nedožrtný význam zejména na svazích a v horách, protože úzce souvisí s omezováním povrchového odtoku vod a vsakováním vody i do hlubších vrstev půdy. Dřeviny svými kořenovými systémy zpevňují povrch půdy a opadem zakrývají její svrchní vrstvy (humusová vrstva). Zčásti nebo zcela tak zabraňují odnosu půdy splavováním. V horách k tomu přistupuje i funkce protilavinová a protisesuvová.

Podobně lesy zároveň zabraňují odnosu jemných částic půdy větrem, jednak zpomalením rychlosti větru, krytím povrchu půdy opadem, ale i zpevněním půdy kořenovým systémem. Tato vlastnost je zvláště důležitá v suchých oblastech republiky (jižní Morava, Polabí), kde jsou z důvodů ochrany půdy budovány i tzv. větrolamy, 15 až 30 metrů široké pruhy lesa zakládáné proti směru převládajících větrů, s bohatým keřovým patrem. Literatura uvádí, že účinek větrolamů na snížení rychlosti větru a snížení odnosu půdy se projevuje až do vzdálenosti 20 násobku výšky větrolamu.

Stromy rostoucí přímo v břehové hraně a její těsné blízkosti zase svými kořeny velice účinně zpevňují břehy a zabraňují jejich narušování vodním proudem toku.

Šetřením v oblasti Javorníků bylo již v první polovině 20. století zjištěno, že v zalesněných územích je objem splavenin téměř 6krát nižší než v oblastech bezlesých.

Les má kladný vliv nejen na zachování půdy a půdního profilu, ale také příznivě ovlivňuje proces tvorby půdy. Hromaděním opadu, jeho rozkladem, tvorbou a rozkladem organominerálních látek je na většině stanovišť příznivě ovlivňován půdotvorný proces. Zde je nutno vyzdvihnout současnou snahu lesníků o přeměnu smrkových monokultur na smíšené porosty, které na půdotvorné procesy působí příznivěji.

Vodohospodářský význam lesů

Lesy pomáhají zlepšovat kvalitu a vydatnost vody z podzemních zdrojů či ochraňovat vodní zdroje před znečištěním. Všimněte si, že okolí vodárenských zdrojů je vždy zalesněné.

Uvádí se např., že je 11krát až 20krát levnější upravovat vodu z podzemního zdroje v lesích než vyrábět pitnou vodu z povrchového zdroje v zemědělské krajině.

Lesní půda má vysokou vsakovací schopnost, působí po dešti jako obrovský rezervoár, který v období přebytku vláhy vodu zadržuje a uvolňuje ji pak postupně v suchých obdobích roku. Tím les vyrovnává průtoky vody zejména malých toků. Vsakovací schopnost lesů má velký význam i v době intenzivních dešťů a následných povodní. Za ideálních podmínek může lesní půda pojmout až 120 mm srážek, běžná lesní půda pak 40–60 mm srážek. Je to 5–9krát více, než zadrží zemědělská půda obdělávaná současnými intenzivními postupy (velké lány řepky, kukuřice, nepoužívání statkových hnojiv).

Lesní poroty dokáží ovlivňovat bilanci vody v krajině i čerpáním vody z půdy a její transpirací listy či jehlicemi do ovzduší. Za 24 hodin dokáže vzrostlý les odčerpat a odpařit do ovzduší až 5 mm, za týden bezsrážkového a teplého počasí pak až 40 mm srážek. To má velký význam v zamokřených lokalitách a na stanovištích s přebytkem vody.

Další hydrickou funkcí lesa je jeho vliv na ukládání sněhu a zejména na jeho odtávání v teplejších obdobích zimy a v předjaří. Především pak jehličnatý les přispívá ke zpomalení a vyrovnanosti odtoku vody a snižuje pravděpodobnost, případně rozsah jarních záplav.

Krajinotvorná funkce lesa

Praotci Čechovi bývá žertem vytýkáno, že se zastavil při svém hledání nové domoviny v české kotlině, kde není moře. Moře sice nemáme, ale země oplývá krásou, rozmanitou krajinou, kde se střídají roviny s pahorkatinami a horami, byť ty opravdu vysoké postrádáme. Snad jen škarohlíd by se podíval z okna z horské boudy v Krkonoších, na Šumavě či v Jeseníkách nebo z okna chalupy na Vysočině na zalesněnou krajinu a řekl by něco jiného než: „To je krása!“. Kromě reliéfu krajiny vytvářeného po dlouhá minulé geologická období horotvornými a klimatickými podmínkami, je z velké části krása krajiny dána právě zastoupením lesa. Význam lesa pro tvorbu krajiny a její estetiku je nepopíratelný. Kromě výše uvedených klimatických služeb, vlivu na čisto-
tu ovzduší, jeho vyšší vlhkost a lepší kvalitu ovzduší díky obohacování vzduchu terpeny, silicemi a zápornými ionty uvolňovaných stromy je právě estetické působení lesa na lidskou psychiku tím nejdůležitějším důvodem, proč se v lese cítíme tak uvolněně, klidně, zkrátka dobře, a proč jej navštěvujeme.

Lesy jako zásobárna biodiverzity v krajině

I přes imisní zatížení jsou lesní ekosystémy naše přírodě nejbližší ekosystémy. Osvícení majitelé lesů a lesníci byli iniciátory ochrany nejzachovalejších zbytků původních lesů již od poloviny 19. století. Této iniciativy později využila řada ekologických hnutí a státních úřadů a počet vyhlášených zvláště chráněných území v českých lesích začal narůstat geometrickou řadou. V současné době zahrnují více než 36 % lesní půdy.

Je to dobrý trend? Příroda druhy vytváří, ale nezachovává. Z odborně popsanych 9 672 ptačích druhů (Sibley a Monroe, 1990) se v průběhu času 71 ztratilo nebo vymřelo. Některé druhy se ztrácejí změnou kulturní krajiny, jiné získávají v konkurenci využití plochy. Výzkumy bylo prokázáno, že hospodaření v lesích, které sleduje princip udržitelnosti, k zániku druhů nevede, ale široce uplatňovaná bezzásahovost v lesích, které byly celá staletí ovlivňovány tradičním hospodařením, vede k poklesu biodiverzity, včetně původních druhů.

Všichni odpovědní lidé se hlásí k cílům prospěšné ochrany přírody. Mnohdy jsou však ochránci přírody sledováni pouze dílčí cíle. Někdy je důvodem i to, že si lokální cíle ochrany funkčních ekologických procesů v podstatě odporují. S velkými náklady jsou státem chráněna zvláštní stanoviště např. proti přirozeně narůstajícímu lesu. Cestou pro zachování biodiverzity v lesích je určitě ochrana území se všemi formami využívání, které se tam během staletí vyvinuly.

Les a myslivost

Většina lidí vnímá les a myslivost jako dvě spojené nádobí a nerozlišuje povolání lesníka a myslivce. Jeden či druhý je pro ně automaticky tím, kdo se stará o les a zároveň pečuje o zvěř a loví ji. Toto zjednodušené vnímání dvou lidských činností a povolání ale zdaleka neplatí ve všech případech. Zejména za období socialismu se myslivost stala záležitostí tzv. „lidovou“, kdy značná část myslivců neměla s lesnickým povoláním a péčí o lesy nic společného. Až polistopadové zákony alespoň částečně obnovily sepětí vlastnictví pozemků a výkonu práva myslivosti, tedy vlastní péči o zvěř a její lov. Proč částečně? Minimální velikost honitby je 500 ha, a tak majitelé menších lesíků mají velice omezenou možnost rozhodovat o tom, jak bude myslivost na jejich pozemcích provozována. V lese tak můžete potkat lesníky, kteří s myslivostí v daném území nemají pranic společného, nebo naopak profesionální myslivce, kteří se v dané honitbě věnují pouze péči o zvěř, a s lesy v jejich honitbě hospodaří někdo jiný.

Je asi přirozenou snahou každého myslivce mít ve své honitbě zvěř zdravou, vyspělou, s dobrými trofejemi a v co nejvyšších početních stavech. Žádný lesník nebo vlastník lesa si nedovede představit svůj les bez zvěře, ale musí dbát na to, aby jeho les nebyl poškozován přemnoženou zvěří. Doba, kdy hlavním druhem zvěře v našich honitbách byli zajáci bažanti a koroptve, tedy zástupci zvěře drobné, která v lesích příliš neškodila, je bohužel dávno za námi. Stav vydrobné zvěře trvale klesají již od 70. let minulého

století a uvidět ve volné přírodě třeba hejno koroptví se rovná malému zázraku. Zato divokých prasat, tedy zvěře černé, nikdy v minulosti nebylo v naší krajině tolik jako dnes.

V období do konce druhé světové války byla chována černá zvěř prakticky jen v oborách, úlovky za rok dosahovaly několika tisíců kusů. Naproti tomu v roce 2015 bylo uloveno více než 186 tisíc kusu černé zvěře. Zajíců bylo v roce 2015 uloveno pouhých 36 tisíc, zatímco do roku 1970 se ročně lovil až 1 milion kusů.

Co je příčinou? Změny v obhospodařování krajiny, zejména v zemědělství. Velké souvislé celky polí, používání chemických přípravků, rozvoj mechanizačních prostředků, změna pěstovaných plodin, ale i neúměrná ochrana dravců zničily podmínky pro život drobné zvěře a naopak poskytly výborné možnosti pro rozvoj početních stavů zvěře spárkaté, především černé, ale i jelena siky, daňků a zvěře mufloní. Škody, které takto přemnožená zvěř spárkatá způsobuje, jsou vyčíslovány na několik miliard korun ročně v zemědělství. Škody v lesích a nutné náklady na jejich ochranu dosahují podobné částky. Tyto škody jdou k tíži vlastníkům pozemků, případně těch, kteří na jejich pozemcích hospodaří. Pozůstatky starých zákonů o myslivosti z dob socialismu, kdy myslivost byla záležitostí „pracujících z měst a venkova“, ponechané i v současných zákonech bohužel brání v účinné nápravě tohoto stavu.

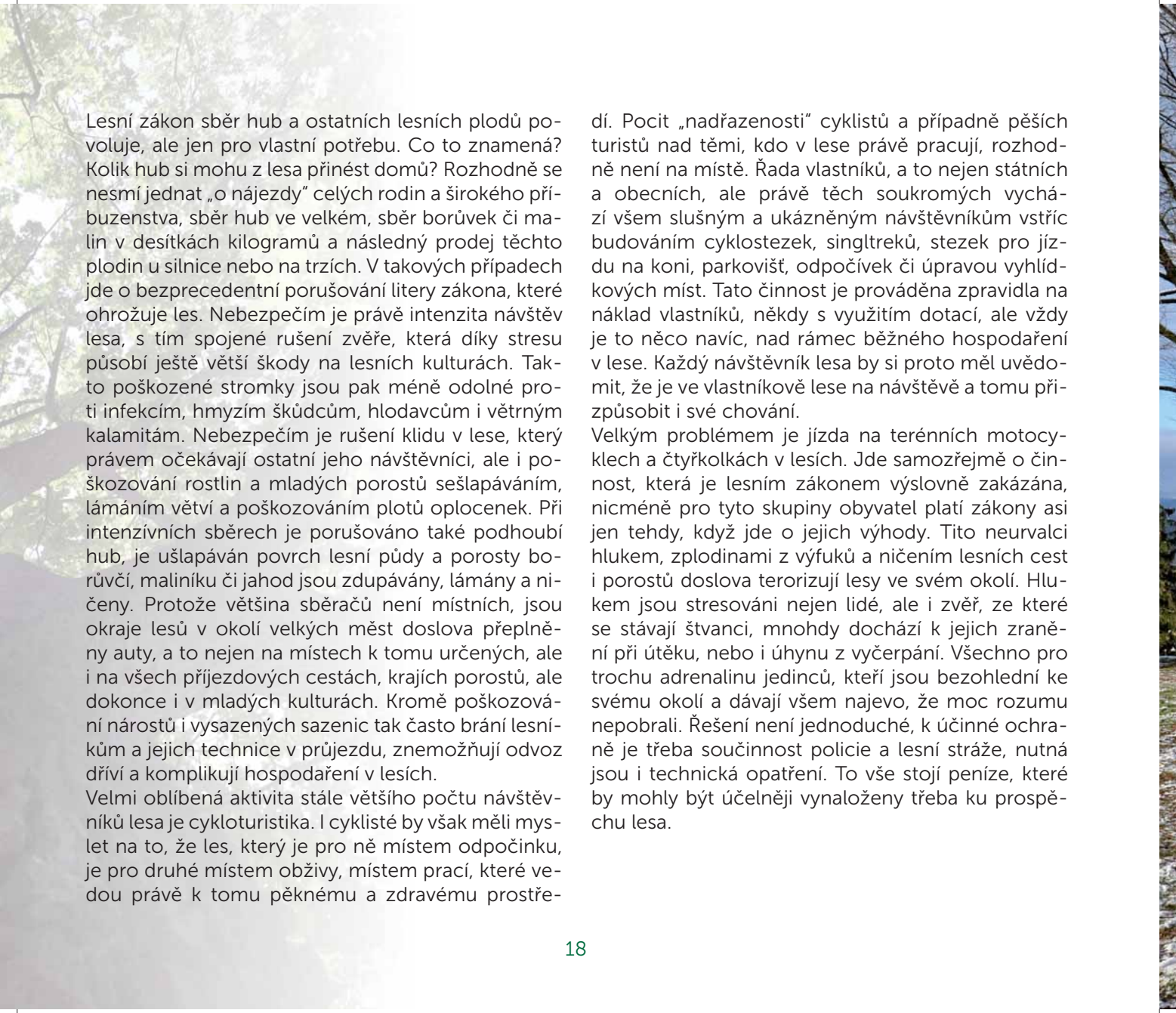
Rekreační funkce lesů

Ze všech uvedených vlastností, předností a výhod, které les poskytuje celé společnosti, jsou lidmi nejvíce oceňovány možnosti rekreace a zotavení v krásném a zdraví prospěšném prostředí. Lesy v bezprostřední blízkosti velkých a lázeňských měst jsou pak dokonce z těchto důvodů zařazovány do kategorie lesů se zvýšenou rekreační funkcí a lesů lázeňských. *V České republice je 30 572 ha lesů, které jsou prohlášeny podle zákona o lesích za lesy příměstské, a 1 623 ha lesů lázeňských.*

Úvodem je nutno připomenout, že vstup do lesů je v naší republice volný pro všechny, a to bez ohledu na to, kdo je vlastníkem lesa (stát, obec, soukromá osoba nebo církev). To rozhodně neplatí ve všech lesích na světě a dokonce ani v Evropě. Mnohde je vlastnické právo stavěno nad právo vstupu do lesů pro obyvatele.

Návštěvnost lesa je v naší republice vysoká, každý obywatel navštíví les 21krát ročně, což při počtu obyvatele znamená, že na každý hektar lesa připadá v průběhu roku 87 návštěv.

Návštěva lesa je pro většinu lidí synonymem pro uvolnění, odpočinek, načerpání a obnovu sil. Jsme také národem houbařů. Houby sbírá 68 % lidí a ročně si každá domácnost odnese z lesů domů 6 kg hub. Významný je i sběr dalších lesních plodin, jako jsou borůvky, maliny, ostružiny a jahody. Nicméně když začnou růst houby, je to důvodem k malému stěhování národa, okolí lesů je obklopené parkujícími auty a lesy jsou plné houbařů.

Lesní zákon sběr hub a ostatních lesních plodů povoluje, ale jen pro vlastní potřebu. Co to znamená? Kolik hub si mohu z lesa přinést domů? Rozhodně se nesmí jednat „o nájezdy“ celých rodin a širokého příbuzenstva, sběr hub ve velkém, sběr borůvek či malin v desítkách kilogramů a následný prodej těchto plodin u silnice nebo na trzích. V takových případech jde o bezprecedentní porušování litery zákona, které ohrožuje les. Nebezpečím je právě intenzita návštěv lesa, s tím spojené rušení zvěře, která díky stresu působí ještě větší škody na lesních kulturách. Takto poškozené stromky jsou pak méně odolné proti infekcím, hmyzím škůdcům, hlodavcům i větrným kalamitám. Nebezpečím je rušení klidu v lese, který právem očekávají ostatní jeho návštěvníci, ale i poškození rostlin a mladých porostů sešlapáváním, lámáním větví a poškozením plotů oplocenek. Při intenzivních sběrech je porušováno také podhoubí hub, je ušlapáván povrch lesní půdy a porosty borůvčí, maliníku či jahod jsou zdupávány, lámány a ničeny. Protože většina sběračů není místních, jsou okraje lesů v okolí velkých měst doslova přeplněny auty, a to nejen na místech k tomu určených, ale i na všech příjezdových cestách, krajích porostů, ale dokonce i v mladých kulturách. Kromě poškození nárostů i vysazených sazenic tak často brání lesníkům a jejich technice v průjezdu, znemožňují odvoz dříví a komplikují hospodaření v lesích.

Velmi oblíbená aktivita stále většího počtu návštěvníků lesa je cykloturistika. I cyklisté by však měli myslet na to, že les, který je pro ně místem odpočinku, je pro druhé místem obživy, místem prací, které vedou právě k tomu pěknému a zdravému prostře-

dí. Pocit „nadřazenosti“ cyklistů a případně pěších turistů nad těmi, kdo v lese právě pracují, rozhodně není na místě. Řada vlastníků, a to nejen státních a obecních, ale právě těch soukromých vychází všem slušným a ukázněným návštěvníkům vstříc budováním cyklostezek, singltreků, stezek pro jízdu na koni, parkovišť, odpočívek či úpravou vyhlídkových míst. Tato činnost je prováděna zpravidla na náklad vlastníků, někdy s využitím dotací, ale vždy je to něco navíc, nad rámec běžného hospodaření v lese. Každý návštěvník lesa by si proto měl uvědomit, že je ve vlastnickově lese na návštěvě a tomu přizpůsobit i své chování.

Velkým problémem je jízda na terénních motocyklech a čtyřkolkách v lesích. Jde samozřejmě o činnost, která je lesním zákonem výslovně zakázána, nicméně pro tyto skupiny obyvatel platí zákony asi jen tehdy, když jde o jejich výhody. Tito neurvalci hlukem, zplodinami z výfuků a ničením lesních cest i porostů doslova terorizují lesy ve svém okolí. Hlukem jsou stresováni nejen lidé, ale i zvěř, ze které se stávají štvanci, mnohdy dochází k jejich zranění při útěku, nebo i úhynu z vyčerpání. Všechno pro trochu adrenalinu jedinců, kteří jsou bezohlední ke svému okolí a dávají všem najevo, že moc rozumu nepobrali. Řešení není jednoduché, k účinné ochraně je třeba součinnost policie a lesní stráže, nutná jsou i technická opatření. To vše stojí peníze, které by mohly být účelněji vynaloženy třeba ku prospěchu lesa.

Každý les má svého vlastníka!

Na stejný les si však „dělá právo“ i starousedlík z blízké vesnice, protože on přece do něho chodí už dlouhá desetiletí, cyklista jedoucí lesem vidí ten les také jako svůj! I houbař ze vzdálenějšího města má v tom lese „svá místa“, a proto je ten les taky vlastně trochu jeho! A ve stejném lese chce ochránce přírody realizovat své představy o ochraně jím vybraného živočicha nebo rostliny. Je tedy les jeho?

Snad žádný jiný majetek není vystavován tolika tlakům, rozdílným názorům, radám i zákonným nařízením a upravám jako les. Podstatné je, kdo má odpovědnost a kdo o les pečuje. Nechme proto lesníky pracovat, jak nejlíp umí, a při návštěvě lesa se chovejme tak, jako by ten kousek země patřil právě nám.

Literatura:

Co dokáže strom, Jan Pokorný, Kniha o vodě, 429–431, Radioservis, Praha 2011

Československé lesnictví, Kolektiv autorů, SZN Praha 1980

Dějiny lesního hospodářství a dřevozpracujícího průmyslu, Josef Lenoch, Mendelova univerzita v Brně, 2014

Les a voda v srdci Evropy, Karel Vančura et al., MZe ČR 2007

Lesy v ČR, Kolektiv autorů, LČR s. p. 2009

Velká kniha o dřevě, Martin Patričňý, Fortuna Libri 2016

*Za finanční podpory Ministerstva zemědělství
v rámci realizace projektu Multifunkční
úloha lesů – propagace a osvěta*

Vydalo Sdružení vlastníků obecních
a soukromých lesů v ČR v roce 2018

www.svol.cz

Na přípravě publikace se podíleli:
Ing. Petr Jelínek, Ing. Marie Růžková
Fotografie archiv SVOL